

GERİLEME DÖNEMİ PADİŞAHLARI

Padışahlar	Tarih
II. Mustafa	(1695 – 1703)
III. Ahmet	(1703 – 1730)
I. Mahmut	(1730 – 1754)
III. Osman	(1754 – 1757)
III. Mustafa	(1757 – 1774)
I. Abdülhamit	(1774 – 1789)
III. Selim	(1789 – 1807)
IV. Mustafa	(1807 – 1808)

XVIII. YÜZYILDA OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN DIŞ İLİŞKİLERİ

Gerileme dönemi Karlofça Antlaşması ile başlar Yaş Antlaşmasına kadar geçer süreyi kaplamaktadır.

II. Viyana bozgunundan sonra Karlofça ve İstanbul Antlaşmalarıyla (1700) büyük toprak kaybına uğranması, Osmanlı halkının devlet yöneticilerine olan güvenini sarsmıştı. Bu nedenle İstanbul'da çıkan bir ayaklanma ile II. Mustafa tahttan indirilerek III. Ahmet padişah oldu.

III. Ahmet öncelikle iç güvenliği sağlamaya önem vererek devletin ekonomik yapısını ve savunma sistemini güçlendirmeye çalıştı.

XVIII. Yüzyılda Karlofça Antlaşması ile Osmanlı Devleti dış siyasette kaybettiği toprakları geri alabilmek için Rusya, Venedik ve Avusturya ile savaşlar yaptı. Ayrıca bu dönemde doğuda İran'daki iç karışıklıklardan yararlanarak İran ile de savaşlar yapılmıştır. Fakat kaybettiği topraklar alınamadığı gibi yeni topraklar da kaybedilmiştir.

OSMANLI-FRANSA İLİŞKİLERİ:

1535 yılında (Kanuni Sultan Süleyman) iyi ilişkiler yapmışlar, hatta Belgrat savaşında Osmanlılara taraf tutmuşlardı. Fransızlar ile aramızdaki bu dostluk 1789 (Fransız ihtilali) 'a kadar sürmüştü. 1795-1799'da iyice bozulmuştu. Osmanlı – Fransız Savaşı Napolyon Bonapart komutasındaki Fransız donanmasının Mısır'ı işkâl etmesi ile başlamıştı (1798). Bu olay İngiltere ve Rusya'nın tepkisini çekti İngiltere ve Rusya'nın da yardımıyla Fransızlar Mısır' da yenilmiş ve Napolyon Fransa'ya kaçmıştı. Yapılan bir anlaşma ile Fransızlar Mısır'dan çekilmiştir.

İngilizler; Fransız donanmasını **Ebukir Limanı** önlerinde yaktı. Donanmasını kaybeden Fransa Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak için Suriye üzerine yürüdü ve Akka Kalesi'ni kuşattı. Cezzar Ahmet Paşa komutasındaki Nizam-ı Cedit askerleri karşısında ilk yenilgisini aldı. Fransa 1801'de **Elariş Antlaşması** ile Mısır'dan çekildi. Osmanlı Fransız savaşı 1802 yılında yapılan Paris Antlaşması ile sona erdi. Bu anlaşma ile; -Mısır Osmanlı Devleti'ne geri verildi. -İngiltere'ye Karadeniz'de ticaret yapma hakkı tanındı.

Fakat Rusların Ege Adaları'nda milliyetçilik propagandası yapması, İngilizlerin de Mısır'a yerleşmek istemeleri Osmanlı Devleti'nin Fransa ile dostluğa yeniden önem vermesine neden oldu.

PRUT SAVAŞI

Bu dönemde Rusya, Çar I. Petro tarafından yönetiliyordu.

Sebepleri:

İsveç Kralı Şariken'in **Poltova Savaşı'nda** Rus Çarı I. Petro'ya yenilerek yaralı bir halde Osmanlı imparatorluğuna sığınması üzerine Ruslar sınırdan Osmanlı topraklarına girdiler

ve yakıp-yıkma hareketlerine giriştiler. Bunun üzerine Rusların Balkanları kıskırtıcı özellikleri de göz önüne alınarak Ruslara savaş açıldı. Yenilen Rusya ile bir antlaşma yapıldı.

Sadrazam **Baltacı Mehmet Paşa** Yeniçerilere güvenmemesi üzerine Ruslarla zayıf bir antlaşma yaptı. Bu antlaşmaya göre:

1. Karlofça antlaşmasına göre kaybedilen Azak kalesi geri alındı.
2. Ruslar İstanbul'da elçi bulunduramayacak.
3. Lehistan krallığına karışmayacak ve İsveç kralının ülkesine dönmesi için yol açacaklardır.

Nitekim daha sonra bu karara uyulmamıştı. Sadrazam da hatası yüzünden Padişah tarafından idam edilmişti.

Not: Bu başarı Karlofça ve İstanbul Antlaşmaları ile elden çıkan toprakların geri alınabileceği umudunu güçlendirmiştir. Ancak devlet adamlarının ileri görüşlü olmamaları Prut Antlaşması'ndan gereği gibi yararlanılmasını engellemiştir.

OSMANLI -VENEDİK İLİŞKİLERİ

Mora Yarımadası'nın Geri Alınması:

-Venedik; Ortadoks Mezhebi'nden olan Mora halkına karşı baskı uygulaması nedeniyle Osmanlılardan yardım istenmesi
-Venediklerin Akdeniz'deki Osmanlı gemilerine saldırması
-Karadağ halkını Osmanlılara karşı kıskırtması
nedenlerinden dolayı Osmanlı Ordusu karadan ve denizden harekete geçerek Mora'ya saldırıda bulunarak Mora'yı aldı (1715).

OSMANLI-VENEDİK, OSMANLI -AVUSTURYA İLİŞKİLERİ VE PASAROFÇA ANTLAŞMASI (1715-1718):

Osmanlı Devleti kaybettiği toprakları geri alma ümidinde idi. Bu sıralarda Mora halkının yardım çağrısı üzerine, Venediklere karşı sefere çıkıldı ve Mora Yarımadası'nın tamamı ele geçirildi. Hemen sonra Korfu Adası da Osmanlılar tarafından kuşatıldı.

Avusturya bu durumun Karlofça Antlaşması'na aykırı olduğunu ileri sürerek Osmanlı'dan tazminat istedi. Osmanlı Devleti bunun üzerine Avusturya'ya da savaş ilan etti (1716).

Avusturya ile **Petervardin**'de yapılan savaşta Osmanlı Ordusu yenildi, **komutan Veziriazam Damat Ali Paşa** savaşta öldürüldü.

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa sadrazam olunca barışçı bir siyaset izledi. İngiltere ve Hollanda'nın aracılığı ile **Pasarofça Antlaşması** imzalandı (1718).

Yapılan antlaşmaya göre:

- Mora Yarımadası ve Girit İskeleyi Osmanlılara bırakıldı.
- Dalmoça kıyıları, Arnavutluk ve Hersek kıyılarındaki bazı kaleler ve adalar Venediklilere bırakıldı. Böylece Venedikliler Ege kıyılarından uzaklaştırılmış oldu.
- Belgrad, Banat, Sırbistan'ın kuzeyi ve Eflâk'ın batısı Avusturya'ya verildi.

Savaşın Önemi:

Osmanlı Toprak kaybettiği ikinci önemli antlaşmadır.

Lale devri bu antlaşmadan sonra başlamıştır.

Mora geri alınmış, Belgrat Avusturya'ya bırakılmıştır.

Belgra'dın Avusturya'nın eline geçmesi bölgedeki güçler dengesinin Osmanlı Devleti'nin aleyhine dönmesine neden oldu. Avusturya'nın bundan sonra Osmanlıların elindeki Balkanlara dönmesi nedeniyle Osmanlı Avusturya için yeni önlemler almaya çalışmıştır.

Bu anlaşma ile Osmanlı devleti kaybettiği toprakları geri alma umutlarını sonlandırmıştır. Osmanlı bu antlaşmadan sonra savunmaya çekilmiştir. Avrupa'daki güçler arasında denge kurarak varlığını sürdürmeye çalıştı.

OSMANLI-İRAN İLİŞKİLERİ:

XVIII. yüzyılda İran'da iç karışıklıklar çıktı. Bu durum Dağistan'ın İran hâkimiyetinden çıkıp Osmanlı Devleti'ne bağlanmasına neden oldu. XVI ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı – İran mücadelelerinden faydalanan Ruslar sessizce Volga bölgesine yerleşerek 1556'da Asrathan'ı ele geçirerek Azerbaycan ile komşu olmuştur.

Osmanlı Devleti Rusların Kafkasya üzerindeki politikalarını biliyordu ve buna engel olmak istediye de bunda pek başarılı olamadı. I. Petro'nun Prut Savaşı'nda Osmanlılara yenilince Balkanlarda ilerlemenin mümkün olmayacağı hesabıyla yönünü İran'a çevirdi. İran'ın iç karışıklık içinde olduğunu görünce bundan faydalanmak isteyen Rusya İran'a saldırdı ve İran'ın kuzeybatı eyaletlerini ele geçirdi.

Osmanlı Devleti Rusların İran'da ilerlemesinin önüne geçmek hem de İran'ın iç karışıklığından yararlanmak için İran'a savaşa açtı. Osmanlılar Rusların daha güneye inmesine neden oldu ve Rusya ile çatışma durumu ortaya çıktı. Fransa'nın araya girmesi üzerine Rusya ile Osmanlı devleti arasında ilk defa dostluk anlaşması (İstanbul Antlaşması) yapıldı (1724).

Rusya ile Osmanlılar arasında İran'ın Kafkasya toprakları paylaşıldı. Ayrıca Rusya, Azerbaycan topraklarını işgal etti. Afşar Türkmenlerinden Nadir Şah'ın İran'da yönetime geçmesi İran'ın yeniden güçlenmesine neden oldu. İran Şahı bu anlaşmayı kabul etmeyerek her iki devlete karşı başarılı mücadelelerini sürdürdü. (Osmanlılar ile İran arasında çıkan bu savaşlar aralıklarla 1779' yılına kadar sürdü.)

Bu sırada Patrona Halil isyanı çıkmış, padişah değişikliği olmuştu. I. Mahmut devletin iç işlerini düzelttikten sonra tekrar İran ile savaşa devam etmiştir. 1731 yılında yapılan savaş sonucunda **Ahmet Paşa Antlaşması ve İstanbul Antlaşması** yapıldı (1732).

1743 yılında yapılan Osmanlı – İran savaşları sonucunda **Kerden** adı verilen ve Kasr-ı Şirin Antlaşması esas alınan bir antlaşma yapıldı (1774).

1772 -1774 Osmanlıların Ruslarla girdiği savaştan faydalanmak isteyen İran Osmanlılara kaptırdığı yerleri geri almak için 1776 yılında Osmanlılara saldırması üzerine çıkan Osmanlı-İran Savaşlarında her iki taraf birbirine üstünlük sağlayamadı ve 1779 yılında yapılan bir antlaşma ile Kasr-ı Şirin esas alınarak barış yapıldı. Osmanlı – İran savaşları her iki tarafın da yıpranmasına neden olmuştur.

OSMANLI - RUS İLİŞKİLERİ

(1736-1739) Osmanlı- Rus Savaşları ve Belgrat Antlaşması:

Rusların, Lehistan'ın iç işlerine karışması ve sınır olaylarını gerekçe göstererek 1736'da Kırım'ı işgal etmeleri sonucu Osmanlı-Rus ilişkileri bozuldu. Padişah I. Mahmut döneminde Osmanlılar Ruslara Savaş açtılar. Rusya ile ittifak anlaşması yapmış olan Avusturya da Osmanlılara savaş açtı.

Sebepleri:

-Osmanlı İran savaşlarında Osmanlı Ordusu Kuzey Kafkasya'da Ruslar tarafından engellenmesi,
-Kırım'da Bahçe Saray Şehrine kadar Rusların saldırması
- Balkan Ortodokslarını kıskırtması üzerine Ruslarla savaşlar başlamıştır.

Ancak Rusya ile Avusturya yapmış olduğu anlaşmaya uyarınca Avusturya, Osmanlı İmparatorluğuna savaş açması nedeniyle Osmanlı imparatorluğu iki cephede savaştı.

1736 yılında Rusya'ya açılan savaşta Kırım kuvvetleri Rusları yendiler. Avusturya'nın saldırısı püskürtülerek Bosna'da durduruldu. Fransa'nın (Osmanlı imparatoru Savaşacak güçte idi) araya girmesi ile savaş durdurularak 1739'da Belgrat Antlaşması yapıldı.

Yapılan antlaşmaya göre;

—Avusturya, **Pasarofça** Antlaşması ile aldığı Belgrat'ı geri verecek.

—Rus Çarı Avusturya imparatoru ve Fransa kralına eşit sayılacak,

—Azak kalesi yıkılmak şartıyla Ruslara bırakılacak.

—Savaşta Ruslar ele geçirdikleri toprakları geri verecek.

—Karadeniz'de Rus savaş ve ticaret gemileri bulunmayacaktır.(Karadeniz yeniden bu anlaşma ile Türk gölü haline geldi.)

Önemi:

-Osmanlı Devleti'nin XVIII. Yüzyılda Batı'da imzaladığı son kazançlı antlaşmadır.

-Belgrat antlaşması Karadeniz'in Osmanlıya ait olduğunu belirten en son antlaşmadır.

-Rus Çarı protokol bakımından Osmanlı Padişahına eşit sayılması Osmanlı'nın Ruslara karşı üstünlüğünü kaybetmesine neden oldu.

-Antlaşmada arabuluculuk yapan Fransa Osmanlı Devleti'nden yeni imtiyazlar (Kapitülasyon) sağlaması Osmanlı için sonraki dönemlerde ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Kanuni döneminde Fransa'ya verilen Kapitülasyonlar 1740 yılından itibaren sürekli hale getirildi.

KÜÇÜK KAYNARCA ANTALŞAMASI (1774)

(1768-1774) Lehistan Sorunu ve Osmanlı- Rus Savaşları

1760 yıllarında Rusya'nın başında Çariçe II. Katerina bulunuyordu. Katerina, Petro' nun vasiyeti üzerine,

-Karadeniz'e inmek

-Kırım ve Kafkasya'yı almak istiyordu.

-Balkanlarda Rusya'ya bağlı Hıristiyan krallıklar kurmak istiyordu.

Leh (Polonya) Kralı'nın ölümü üzerine Katerina kendi denetiminde olan birini seçti. Fakat Lehistan vatanseverler bunu kabul etmeyerek ayaklandılar. Rusya bunun üzerine Lehistan'a asker gönderdi. Ruslar bunun üzerine, Lehistan'da büyük katliamda bulundular. Rus askerlerinin önünden kaçan Lehliiler Osmanlı'ya sığındı. Ruslar Osmanlıları takip ederek Osmanlı topraklarına saldırdılar ve Balkan milletlerini isyana kıskırttılar. Bu olaylar sonunda Osmanlı-Rus Savaşı çıktı ve 6 yıl sürdü (1768). Ruslar bu sürede Eflâk ve Boğdan'ı ele geçirerek Kırım'ı da işgal ettiler.

Ancak Osmanlıların Balkanlarda Rusya karşısındaki yenilgileri devam etti. Ruslar Kartal Ovası Muharebesi'nde, Osmanlı yenicileri ve Kırım tatarlarından oluşan büyük bir orduyu ağır bir yenilgiye uğrattı. Bu meydan muharebeleri akabinde savaşın yönü tamamen Osmanlı İmparatorluğu aleyhine döndü.

Rus birlikleri İsmail, Akkerman, Bender kalelerini ellerine geçirdiler. Ayrıca Çariçe II. Katerina Aleksey Grigoryeviç Orlov komutasındaki Rus donanmasını Baltık Denizi'nden Akdeniz'e gönderdi.

Artık yeniçeriler isyan çıkarmaktan başka bir işe yaramamaktaydı. Baltık Denizinden hareket eden Rus Donanması İngilizlerin yardımıyla Cebelitarık Boğazı'nı geçerek Akdeniz'e girdi.

İlk defa Akdeniz'e giren Rus donanması İzmir yakınlarında Çeşme burnu ile Sakız adası arasında Osmanlı donanmasıyla savaşa tutuştu. 5-7 Temmuz 1770 tarihleri arasında yapılan bu savaşta Rus donanması Osmanlıları büyük bir yenilgiye uğrattı.

Çeşme yakınlarında Osmanlı Donanmasını yaktılar (1770). Cezayirli Hasan Paşa bir müddet sonra Rusları Akdeniz'den çıkardı. Prusya, Avusturya ve Rusya; Polonya (Lehistan)'yı aralarında paylaştılar.

III. Mustafa kederinden öldü (1774). Yerine **Abdülhamit padişah** oldu. Bu sırada Rus kuvvetleri sadrazam Muhsin zade Mehmet Paşayı kuşatma altına alması üzerine Osmanlıları barışa zorladı. Ayrıca Rusların Balkan topraklarında ilerlemeleri Avusturya ve Prusya'yı endişelendirdi. Bu iki ülkenin araya girmesi üzerine Ruslar ile Küçük Kaynarca Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma Osmanlıların imzaladığı şartları en ağır antlaşma olmuştur.

Küçük Kaynarca Antlaşması: Sadrazam Muhsinzade'nin isteği üzerine Ruslar ile şartları çok ağır olan bir anlaşma imzalandı. Buna göre;

1. Kırım'a Bağımsızlık verilecek. Sadece dini bakımdan halifeye bağlı kalınacak.
2. Kuzey Kafkasya'nın bazı yerleri, Kilburnu, Yenikale, Kerç ve Azak kaleleri Ruslara verilecek.
3. Ruslar; Eflak, Boğdan ve Akdeniz' deki adaları ve Gürcistan'daki bazı toprakları geri veriyordu. Ancak buraların halkının ihanetinden dolayı affını istiyordu.
4. Ruslar Karadeniz ve Akdeniz sularında serbestçe dolaşabilecek ve Fransa ile İngilizlere tanınan Kapitülasyonlardan faydalanacaklar.
5. Rus Hıristiyanları ve rahipleri, kutsal yerleri serbestçe ziyaret edebilecekler.
6. Osmanlı Devleti Savaş tazminatı ödeyecek.
7. Ruslar, Balkanlarda istediği yerde konsolosluk açabilecek ve İstanbul'da daimi elçiliği bulunacaktır

Not: Orjinal antlaşma metinlerinin hiçbirinde Ortodoks Hıristiyanların himayesinin Ruslara verildiğini belirten madde olmamasına rağmen Ruslar, 1775 yılında antlaşmanın değiştirilmiş Fransızca metnine Ortodoks Hıristiyanların Rusların himayesinde olduğunu belirten madde ekleyerek dünya kamuoyunda Osmanlı devleti üzerinde baskı oluşturmaya çalıştılar.

Küçük Kaynarca Antlaşması'nın Önemi:

En önemli madde; Kırım'a bağımsızlık verilmesi ve Ortodoks Hıristiyanlığı koruma görevini üstlenmesidir. Bundan da anlaşılacağı gibi Karadeniz'e bir daha sahip olamama, ikincisi ise Rusya iç işlerimize karışma hakkını elde ediyordu.

Osmanlı Devleti tarihinde ilk defa savaş tazminatı ödedi. Bu durum Osmanlı hazinesini olumsuz yönde etkilemiştir.

Küçük Kaynarca Antlaşması Osmanlı Devleti'nin uluslar-arası saygınlığını kaybettirmiştir. Bu antlaşma XVIII. Yüzyıldaki yaptığı en ağır antlaşmadır.

Osmanlı tarihinde Rusya'ya ilk kapitülasyonlar bu antlaşma ile verilmiştir.

Bu antlaşma ile Karadeniz Türk gölü olma özelliğini yitirmiş, Karadeniz'in kuzey sahilleri Rusların denetimine girdi.

Grek ve Dakya Projeleri:

Grek Projesi: İstanbul merkez olmak üzere bir Rus prensinin yönetiminde Grek devleti kurulacaktı. II. Katerina, 1779'da doğan torununa Bizans

İmparatorluğu'nun kurucusu Konstantin'in adını vermişti.

Dakya Projesi: Rusya ve Avusturya arasında Osmanlı topraklarını paylaşmak amacıyla hazırlanmıştır. Projeye göre Eflak-Boğdan ve Besarabya'da yani Dinyester ve Tuna Nehirleri arasında Dakya adıyla Rusya ve Avusturya'ya bağımlı bir devlet kurulacaktı.

Kırım Meselesi ve Aynalıkavak Tenkihnamesi 1779:

Rusların niyeti Kırım'ı tamamen ele geçirmektir. Bunu Hem Osmanlı Hükümeti, hem de Kırım ileri gelenleri ve Kırım halkı biliyordu.

Kırım Hanı Sahip Giray'ın 1775'te hanlığını bırakması üzerine Rusya bağımsız olan Kırım'ın içişlerine karışarak, kendi taraftarı olan Şahin Giray'ı Han olarak seçtirmek için Kırım'a girdi. Bunun için Kırımlılar bir heyet göndererek Osmanlı imparatorluğuna bağlanmak istediler. Ruslar ise; para ile kendilerini tutan bir zümre oluşturular ve Şahin Giray'ı Kırım Hanı yaptılar. Osmanlı, Şahin Giray'ın hanlığını tanımayınca savaş durumu ortaya çıktı. Fransa'nın arabuluculuğu ile Rusya ile Aynalıkavak Tenkihnamesi (1779) (düzeltmesi) imzalandı. Buna göre;

-Ruslar Kırım'dan çekilecek

-Osmanlı da Şahin Giray'ın hanlığını tanıyacaktı.

Bu olaydan sonra; Kırım'da iç savaş çıktı ve sonunda II. Katarina yönetimindeki Ruslar 1789 yılında Şahin Giray'a karşı çıkan isyanı bastırmak bahanesi ile Kırım'a girerek Kırım'ı işgal etti. Daha sonra da Kırım'da binlerce Türk'ü kılıçtan geçirip Kırım'ı Rusya'ya bağladı (1779).

Rusya bu antlaşmadan sonra Avusturya ile Osmanlı topraklarını paylaşmak için antlaşma yaparak 1783 yılında Kırım'ı kendi topraklarına kattığını dünyaya ilan etti.

OSMANLI-RUS VE AVUSTURYA- OSMANLI İLİŞKİLERİ (1791-1792):

Ziştovi ve Yaş Antlaşmaları:

Çarice II. Katarina Osmanlı'nın yıkılabileceğini düşünerek Avusturya ile bir anlaşma yaptı. Buna göre Rumeli topraklarını aralarında paylaşacaklar ve İstanbul'da da bir Bizans imparatoru kuracaklardı. Bunun üzerine Osmanlılar; Rusya'ya 1787'de savaş açtı. Osmanlılar, Rusları Kırım ve Kafkasya'dan çıkarmak istiyordu. Savaşta Avusturya'da Rusya'nın yanında yer alırken Osmanlı Devleti ise **Prusya** ve **İsveç** ile ittifak antlaşması yaptı. Bu ittifaklar sonuç vermedi ve Osmanlı devleti iki ateş arasında farklı iki cepheye savaştı. Ruslar Özü Kalesi'ni alarak Bütün Türkleri kılıçtan geçirdiler. Padişah I. Abdülhamit üzüntüsünden öldü. Yerine III. Selim padişah oldu (1789). Bu sırada Fransa da ihtilal olmuş bütün Avrupa, Fransız İhtilali'ne karşı cephe almıştı. Avusturya savaşta başarılı olamayacağını anlayınca **Ziştovi Antlaşması'nı** imzalayarak savaştan önceki sınırlarına çekildi (1791).

Bundan sonra Ruslar da "**Yaş Antlaşması**" ile savaştan çekildiler (1792). Antlaşmaya göre;

-**Dinyester nehri iki devlet arasında sınır oldu.**

-**Osmanlı Devleti Kırım'ın Ruslara ait olduğunu kabul etmek zorunda kaldı.**

Sonuç olarak, Osmanlıların Kırım'ı kurtarma istekleri ile Rusya ve Avusturya'nın Grek Projesi (İstanbul'da Bizans İmparatorluğunu hortlatmak) gerçekleştirememiştir. Osmanlı Devleti yeni topraklar kaybetmiş ve "Dağılma Dönemi" başlamıştır.

Önemi: Osmanlı Devleti'nin Kırım üzerindeki bütün haklarını kaybetmesi ile Ruslar, Karadeniz yoluyla İstanbul ve Boğazları tehdit edebilecek güce ulaşmış oldu.

Fransız İhtilali'nin çıkması Osmanlı Devleti'nin toprak kaybını azaltmıştır. Bu antlaşmaların yapılmasıyla ortaya çıkan barış ortamı III. Selim'in ıslahatlara başlamasına ortam hazırlamıştır.

TEST SORULARI:

1. II. Viyana Bozgunu'nun yarattığı kargaşa ortamından yararlanan Deli Petro, 1700 İstanbul Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nden Azak Kalesi'ni almış ve Karadeniz'e inmiştir.

Osmanlı Devleti bu duruma aşağıdaki hangi olayla son verip, Rusya'yı Karadeniz'den uzaklaştırmıştır?

- A) Belgrat Antlaşması B) Lale Devri yenilikleri
C) Pasarofça Antlaşması D) Prut Antlaşması
E) Askeri alanda Avrupa'dan alınan yenilikler

2. Osmanlı Devleti'nin, XVIII. yy. da pek çok savaştan yenik çıktığı halde, fazla toprak kaybına uğramamasının temel nedeni, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hukuksal ve sosyal alanlarda ıslahatlar yapması
B) Denge politikası izlemesi
C) Avrupa usulü eğitim yapan okullar açması
A) Avrupa'ya ilk elçilerin gönderilmesi
B) Fetih politikasından vazgeçmesi

3. Osmanlı devleti ile Rusya arasında imzalanan Küçük Kaynarca anlaşmasının maddelerinden;

I. Osmanlı Rusya'ya savaş tazminatı verecektir
II. Ruslar ,Osmanlı ortadokslarının haklarını koruyabileceklerdir

III. Rusya ,İstanbul'da sürekli elçi bulundurabileceklerdir

hangileri ile Rusya ,Osmanlı Devletinin iç işlerine karışma fırsatı yakalamıştır?

- A)Yalnız I B)I-II C)Yalnız III D)II-III E)I-II-III

4. Osmanlı Devleti XVII. ve XVIII. yy.da da fetih politikasını sürdürmüş, Duraklama ve Gerileme dönemlerini yaşamasına rağmen bu politikasından vazgeçmemiştir.

Aşağıdakilerden hangisi, Osmanlı Devleti'nin Dağılma Dönemi'ne kadar fetih politikasını sürdürmesindeki temel neden olarak söylenebilir?

- A) Avrupa'daki Kutsal İttifak'ı parçalamak istemesi
B) Yeni ticaret yollarını elde etmek istemesi
C) Askeri ve ekonomik gücünün toprak büyüklüğüne bağlı olması
D) Doğal sınırlarını aşmak istemesi
E) Halifeliği korumak zorunda kalması

5. Fransa, 1739 Belgrat Antlaşması'na arabuluculuk yapmak ve politik alanda Osmanlıları desteklemekle, aşağıda verilenlerden hangisini elde etmiştir?

- A) Rusya'nın Karadeniz'deki egemenliğine son verilmesini
B) Rus donanmasının Akdeniz'e inmesinin engellenmesini.
C) Kapitülasyonları sürekli hale getirilmesini

D) Kutsal yerlerin koruyuculuğunun elde edilmesini
E) Osmanlı Devleti üzerinde İngiltere'den daha fazla etkili olunmasını

6. Lale devrinde ;

- I. Askeri
II. Eğiti
III. Sanat

hangi alanda yenilik yapılmamıştır?

- A)Yalnız I B)I-II C)Yalnız III D)II-III E)I-II-III

7.- Nizam-ı Cedit'in kurulması

- İrad-ı Cedit Hazinesi'nin oluşturulması
- Mühendishane-i Berr-i Hümayun'un açılması

Yukarıdaki ıslahatlar aşağıda verilen kurumlardan hangisinin bozulmasını önlemeye yönelik yapılmıştır?

- A) Eğitim B) Hukuk C) Askeri D) Ekonomik E) Siyasi

8. Osmanlı Devleti'nin Lâle Devri'nde, Batı'dan alınan ilk teknik yenilik matbaa olmuş, ancak Şeyhülislâmın fetvası ile dini kitapların matbaada basılması yasaklanmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi, bu oluşuma etki eden faktörlerden biri olamaz?

- A) Dini eserlerin matbaada basılma güçlüğü
B) Hattatlığın yaygın bir meslek olması
C) Devletin teokratik yapısı
D) Hattatların işsiz kalmaması
E) Dinin toplum üzerindeki etkisi

9. Osmanlı devleti 18.yüzyılda yaptığı yeniliklerden en fazla hangi Avrupa ülkesini örnek almıştır?

- A)İngiltere B)Fransa C)Avusturya D)ABD E)Almanya

10. Osmanlı devletinde yapılan yeniliklerin karşısında duran en etkili gruplar arasında;

- I. Ulema
II. Yeniçeriler
III. Halk

hangileri bulunur?

- A)Yalnız I B)I-II C)Yalnız III D)II-III E)I-II-III

11. Osmanlı Devleti, Gerileme Dönemi'nde Rusya ile imzaladığı 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması' na göre, aşağıdakilerden hangisini kaybetmemiştir?

- A) Ortodoksların koruyuculuğunu
B) Kırım Eyaleti'ni
C) içişlerindeki egemenlik hakkını
D) Karadeniz egemenliğini
E) İslam liderliğini

CEVAP ANAHTARI: 1-D 2-B 3-D 4-C 5-C 6-A 7-C 8-A 9-A, 10-B, 11-E

XVIII. YÜZYILDA ISLAHAT HAREKETLERİ:

Yüzyılın ıslahatları önceki yüz yıla göre daha esaslı ve sonuç bakımından daha verimliydi. Çünkü yenilmelerinin sebebinin sadece askeri nedenlere bağlamaktan vazgeçmiş, Avrupa'daki yeniliklere göre hareket edilerek ıslahat hareketleri yapılmıştır.

—Lale Devri Islahatı (III. Ahmet)
(1703 – 1730)

—I. Mahmut Döneminde Yapılan Islahatlar
(1730 – 1754)

—III. Mustafa Döneminde Yapılan Islahatlar
(1757 – 1774)

—I. Abdülhamit Döneminde Yapılan Islahatlar
(1774 – 1789)

—III. Selim Devrinde Yapılan Islahatlar
(1789 – 1807)

III. Ahmet Dönemi Islahatları

-Lale Devri Islahatı:

Bu devrin baş mimarı Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'dır.

-Sulh ve sükunu sağladı.

-Sosyal, kültürel, iktisadi ve askeri gelişmeleri öğrenmek gayesi ile ilk defa Avrupa'nın durumunu ve gelişmelerini öğrenmek ve takip etmek için Avrupa'ya elçilikler gönderdi.

-Sadrazam; Avusturya, Rusya ve İran'la anlaşarak savaşları durdurdu.

-Sadabat eğlence yerleri açıldı.

-Saraylar Avrupa köşkleri gibi döşendi. Bilim ve ilim adamlarını koruyarak desteklendi.

-İtfaiye Ocağı kuruldu.

-İlk kez çiçek aşısı uygulandı.

-Matbaa ve kâğıt fabrikası kuruldu.

Dikkat: Matbaanın geç açılmasının sebebi o zamana kadar kitap yazmak için hattatçılar sınıfının oluşu, bunların matbaa ihtiyacını karşılamaları o zaman için önemli bir ihtiyaç için görülmemesi nedeniyle geç kalınmıştı. Kitap basma işinde bu dalı meslek edinenlerin karşı koymaları.

-Matbaa Açıldı: Sait efendi ile İbrahim Müteferrika tarafından ilk kez 1727 yılında açıldı.

Bu devir Saray masraflarının Lüks oluşu ile vergilerin artırılması, para değerinin düşürülmek istenmesi üzerine Patrona Halil adlı bir yeni çerinin; Padişah ve Sadrazamın şeriatı çiğnediğini devletle ilgilenmediğini ileri sürerek isyan başlattı. Lale bahçeleri yıkılıp yıkıldı. Sadrazam idam edildi. Padişah tahtan indirildi. Yerine I. Mahmut Padişah oldu.

Paris'te Açılan İlk Konsolosluk: Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi (1720-1721) yılları arasında Osmanlı Devleti'nin Paris'e atadığı ilk elçidir. Bu durum Paris'te ilgiyle karşılanmıştır.

Mehmet Çelebi Efendi XVIII. Yüzyılın başında Fransa'nın içinde bulunduğu durumu ve kültürünü "Sefaretnâme" adındaki bir eserinde anlattı. Bu durum Paris kültürünün İstanbul'da ve Osmanlı kadın giyim modasının da Paris'te yayılmasına neden olmuştur.

Paris'e elçi olarak gönderilen Yirmi Sekiz Çelebi Mehmet Efendi, rokoko üslubuyla yapılmış saraylardan övgüyle bahsetmiştir. Ayrıca Versay Sarayı'nın maketini III. Ahmet'e sunmuştur. Avrupa mimarisinin Sadaabat Kasrı ile başlayan etkisi devam etmiştir.

Giderek klasik mimari özelliklerinin yerini, Batı'daki **barok** ve **rokoko** tarzı mimari almaya başlamıştır.

-Nuru Osmaniye Külliyesi

-Laleli Külliyesi,

-Beylerbeyi Camisi,

-Doğubeyazıt İshak Paşa Sarayı,

-Koca Ragıp paşa

-Murat Molla Kütüphaneleri barok ve rokoko mimarisinin özelliklerini taşır.

Bu yüzyılda Türk Müziği de Avrupa'yı etkiledi. Osmanlı'nın Mehter'inden etkilenmiştir. Rusya'ya, Viyana'ya, Berlin'e, Polonya'ya mehter takımı gönderildi. Alla-Turka müzik de Avrupa'yı etkiledi.

Avrupa'ya gönderilen öğrenciler ve Avrupa ile ticaret ilişkilerinde bulunan Rum ve Ermeni aileleri Batı kültürünü Osmanlı toplumuna taşıdılar. Artık Avrupa tarzında giyinmek eğlenceler düzenlemek ve Avrupa'nın yaşam tarzını benimsemek moda oldu.

-Sultan I. Mahmut Döneminde Yapılan Islahatlar:

Sultan I. Mahmut önce isyancıların el başlıklarını ortadan kaldırdı. Sonra da Lale devrinde takip edilen kültürel fikir hareketlerinin devamını sağladı.

Daha sonra Fransız bir bilgin subay Müslüman olmuştur. İsmi de Ahmet koymuşlardı. Bunun yardımıyla Topçu sınıfı kurdu.

Hendansane adlı bir askeri mühendis okulu kuruldu.

Halk Kütüphaneleri kurdurdu. Ülkenin her yerinden değerli kitaplar toplandı.

Yalova'da kâğıt fabrikası kuruldu.

-Sultan III. Mustafa Döneminde Yapılan Islahatlar:

Savaşlardan uzak durmaya çalışmış, kırım savaşında önemli başarıları görülen Macar Baron Do Tot'u Askeri Islahat etmekle görevlendirdi. Bu adam yeni topçu sınıfı kurdu.

Çanakkale boğazının savunma düzenini ayarladı. Yeni kaleler yapıldı.

Yeni askeri mühendishane kuruldu.

Fransa'dan matematik, geometrik gibi dersler veren uzmanlar getirmiştir. Verilen dersler Türkçeleştirilerek kitap haline getirilmiştir. Ancak Avusturya'nın etkisiyle bu uzmanlar geri çağırılmıştır.

-I. Abdülhamit Döneminde Yapılan Islahatlar:

Bu devirde de ıslahatlar devam etti ancak yabancı bilim adamlarının Müslüman olma ve kıyafetlerinin değiştirme usulü kaldırıldı. Topçular sınıfını kuvvetlendirilerek sayılarını iki bine (2000) çıkardı.

İkinci önemli Islahatları ise; Cezayirli G. Hasan Paşa Çeşme'de yıkılan donanma yerine çağın gereklerine uygun modern bir donanma yaptırdı. Tersaneler yapıldı.

Askerler disiplin ve eğitim altına alındı.

Boron do Tot, matematik okulunun adını değiştirerek Askeri Mühendishane-i Bahri Hümayun şeklinde deniz subay okulunu açtırdı.

-III. Selim Devrinde Yapılan Islahatlar:

-Devletin gidici hakkında devlet adamlarından rapor istendi.

İşe ordu ve maliyeden başladı. Ordu kurumları yeniden düzenlendi. Maaşlar gözden geçirildi. Yeniçeriler çok sıkı bir denetimden geçirilerek sayıları yarıya indirildi. İşe yaramayanlar ordudan atıldı. **Nizam-ı Cedit** adıyla yeni bir ordu kuruldu. (Avrupa usulü kurulmuştu. Türk çocuklarından kuruluyordu) Mühendishaneyi Bahriye Humayun-u (Kara Harp okulu) kurarak bunların teknik ihtiyaçlarını karşılayarak, tersane yeniden düzenlendi.

Halkı sosyal hizmetlere yöneterek Avrupa'ya pencere açtı. Şehirlere göçü önlemek için kimi yerlerde hanlar ve kervansaraylar kapatıldı. Bu dönemde; Fransa örnek alındı Matbaa-ı Amire (Devlet Matbaası) kurdu,

İrad-ı Cedit adı verilen bir hazine oluşturuldu. Ayrıca bunun yanında **Selimiye** ve **Levent** kışaları kurdurdu.

Paris ve Londra'da devamlı elçilikler bulundurmuş ikinci bir dil öğrenme şartı -özellikle Fransızca'yı öğrenme zorunluluğu- getirildi.

-Avrupa'dan çok sayıda mühendis ve uzman getirildi.

Halk yerli malı kullanmaya özendirildi.

Ancak devletin içine düştüğü bunalımı bahane edilerek büyük isyan çıkarıldı. Çıkan bu isyanda; III. Selim öldürüldü.

GERİLEME DÖNEMİ TEST 2:

1. Köprülü Mehmet paşayı sadrazamlığa getirildiğinde bazı şartlar ileri sürmüştü. Bu şartlar;

- Saray devlet işlerine karışmayacak
- Atamaları kendisi yapacak
- Saraya sunulan projeler kabul edilecek
- Hakkında bir suçlama olursa savunması alınmadan cezalandırılmayacak

K. Mehmet Paşa'nın bu şartları ileri sürmesindeki amacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yapacağı ıslahatlara uygun ortam hazırlamaktır.
- B) Merkezi yönetimi ele geçirmek
- C) Kendi otoritesini güçlendirmek
- D) Fitne ve fesadı ortadan kaldırmak
- E) Sarayın yönetimdeki etkisini ve gücünü artırmak

2. XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde,

- savaşların yenilgiyle sonuçlanması,
  - toprak kayıplarının devam etmesi
- Aşağıdaki alanların hangisinde ıslahatlara ağırlık verilmesine neden olmuştur?

- A) Kültürel
- B) Askeri
- C) Hukuk
- D) Ekonomik
- E) Toplumsal

3. Aşağıdakilerden hangisinde Mısır Sorunu ve Hünkâr iskelesi Antlaşması'yla ilgili doğru bilgi içermemektedir?

- A) Osmanlı Devleti'nin iç sorunu olarak başlayan "Mısır Sorunu" uluslararası boyut kazanarak Avrupa sorunu haline gelmiştir
- B) Rusya'nın Karadeniz'de güvenliği artmış, İngiltere ve Fransa'nın Akdeniz'deki çıkarları tehlikeye düşmüştür.
- C) II. Mahmut, Mehmet Ali Paşa'ya karşı Rusya'nın desteğini sağlayarak kendisini güvenceye almıştır.
- D) Boğazlar sorunu ortaya çıkmıştır.
- E) Balkan savaşlarının çıkmasına neden olmuştur.

4. Aşağıdaki olaylardan hangisi Osmanlı Devleti'nin duraklama dönemine girmesinin ic nedenlerinden biri değildir?

- A) Coğrafi Keşiflerle Osmanlı Devleti'nin ticaret yolları denetimini kaybetmesi
- B) Ordunun bozulması
- C) Merkezî yönetimin bozulması
- D) Tımar sisteminin bozulması
- E) Yöneticilerin rüşvet ile göreve gelmeleri

5. Rusya ilk kez boğazlardan serbest geçebilme hakkını aşağıdaki antlaşmalardan hangisiyle elde etmiştir?

- A) Berlin Antlaşması
- B) 1856 Paris Antlaşması
- C) Yaş Antlaşması
- D) Hünkâr İskeleyi Antlaşması
- E) Küçük Kaynarca Antlaşması

6. Aşağıdakilerden hangisi 18.yüzyıl ıslahatlarının genel özelliklerinden biri değildir?

- A) 19.Yüzyıl ıslahatlarına zemin hazırlamıştır
- B) Avrupa örnek alınmıştır
- C) Devlet politikası haline getirilememiştir

- D) Avrupa'nın baskısı ile yapılmıştır
- E) Daha çok askeri alanda yapılmıştır

7. XVIII. yüzyılda denge politikası izlemek zorunda kalan Osmanlı Devleti'nin, aşağıda gerçekleştirdiği olaylardan hangisi, bu politikanın bir sonucu olarak değerlendirilemez?

- A) Avrupa'ya elçiler gönderilmesi
- B) Kapitülasyonların sürekli hale getirilmesi
- C) Avrupa ile diplomatik ilişkiler kurulması
- D) Askeri alanda Avrupa'dan yenilikler alınması
- E) Tüm Avrupa Devletleri'ne Kapitülasyonlar verilmesi

8. XVIII. yüzyılda Batı'nın üstünlüğünü kabul eden Osmanlı Devleti, Avrupa'dan yenilikler alarak ıslahatlara girişmiş, ancak bu ıslahatlar istenilen sonucu vermemiştir.

Aşağıdakilerden hangisi, buna etki eden faktörlerden biri değildir?

- A) Yeniçeriler'in ıslahatlara karşı çıkması
- B) Azınlıkların ıslahatlara direnmesi
- C) ıslahatların halk tarafından benimsenmemesi
- D) Ulema Sınıfı'nın yenilik istememesi
- E) ıslahatların kökten değil, yüzeysel olarak yapılması

9. 1739 Belgrat Antlaşması'nda "Rus Çarı'nın protokolde Fransa ve Avusturya Kralları'na eşit sayılacağı" **hükmü, aşağıdakilerden hangisinin bir göstergesidir?**

- A) Rusya'nın sıcak denizlere inme politikasını devlet politikası haline getirdiğinin
- B) Rusya'nın hızla batılılaştığı ve Avrupa'nın siyasi yapısında söz sahibi olduğunun
- C) Rusya'nın Osmanlı Devleti üzerindeki isteklerini büyük ölçüde gerçekleştirdiğinin
- D) Rusya'nın, Ortodokslar'ın koruyuculuğunu üstlendiğinin
- E) Rusya'nın da Fransa gibi kapitülasyonlar elde ettiğinin

10. Kanuni Dönemi'nde kapitülasyon hakkını elde eden Fransa, Gerileme Dönemi'nde kapitülasyonları sürekli hale getirmek istemiştir. **Fransa'nın bu çabasındaki amacını, aşağıdakilerden hangisi daha iyi açıklar?**

- A) Osmanlı karasularında rahatça ticaret yapmak
- B) Belgrat Antlaşması'nda Osmanlı Devleti'nin yanında yer almak
- C) Ticari çıkarlarını arttırmak
- D) İngiltere'ye karşı Osmanlı Devleti'ni yanına çekmek.
- E) Düyun-u Umumiye' nin kurulmasını sağlamak.

11. Aşağıdakilerden hangisi, Lale Devri'nin özelliklerinden biri değildir?

- A) Osmanlı Devleti'nde yenileşme ve barış dönemidir.
- B) Avrupa başkentlerindeki elçilikler sürekli hale getirilmiştir
- C) Patrona Halil isyanı ile sona ermiştir.

- D) Devrin tek siyasi olayı 1724 İstanbul Antlaşması'dır.
E) Avrupa'dan ilk teknik yenilikler bu dönemde alınmıştır.

12. XVI. yüzyılda Fransızlara kapitülasyonların verilmesiyle başlayan Türk-Fransız dostluğu, XIX. yüzyılın başlarında savaşa dönüşmüştür.

Aşağıdakilerden hangisi, Türk – Fransız dostluğunun bozulmasına neden olan olumlardan biri değildir?

- A) Fransa'nın, ihtilalin getirdiği fikirleri Osmanlı ülkesinde yaymak istemesi
B) İngiliz-Fransız rekabetinin Osmanlı toprakları üzerinde yoğunlaşması
C) Fransa'nın Osmanlı topraklarında sömürge elde etmek istemesi
D) Fransa'nın, ihtilal sonrası bozulan mâliyesini düzeltmek istemesi
E) Napolyon'un Mısra saldırması

13. Osmanlı Padişahı III. Selim;

- Batı tarzında Nizam-ı Cedit Ordusu'nu kurmuş,
- Avrupa başkentlerinde ilk kez sürekli elçilikler açmış,
- Yerli malı kullanımını özendirilmiş,
- Doğu ve Batı klasiklerinden çeviriler yaptırmıştır.

Bu bilgilere göre, aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Avrupa'daki gelişmeler yakından izlenmiştir.
B) Yerli üretimin korunması amaçlanmıştır.
C) Kültürel gelişmeler sağlanmıştır.
D) Batı'nın üstünlüğü kabul edilmiştir.
E) İslahatların yapılmasında halkın desteği sağlanmıştır

14. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'nin Duraklama devrine girmesine ortam hazırlayan etkenlerden değildir?

- A) Balkanlarda ulusçuluk hareketlerinin başlaması
B) Saray kadınları ve ağalarının yönetime karışması
C) Şehzadelerin kafes usulü ile yetiştirilmesi
D) Tımar sistemi ve Kapıkulu Ocağı'nın bozulması
E) Merkezi otoritenin zayıflaması

15. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'nin 17. yüzyılda içinde bulunduğu şartlar arasında gösterilemez?

- A) Uzun savaşların olması
B) Devlet bütçesinin açık vermesi
C) Eyaletlerde isyanların çıkması

- D) İç isyanların çıkması
E) Padişahların yetkilerinin kanuni olarak kısıtlanması

16. Osmanlı Devleti'ni Avrupa'da en geniş sınıra ulaştıran 'Bucaş Antlaşması' aşağıdaki devletlerden hangisi ile imzalanmıştır?

- A) Fransa B) Avusturya C) Lehistan D) Venedik E) Rusya

17. Aşağıdakilerden hangisi Duraklama Dönemi'nin özelliklerinden değildir?

- A) Savaşların uzun sürmesi
B) Padişahların hiç sefere çıkmaması
C) Bütçenin açık vermesi
D) Özellikle askeri alanda islahatların yapılması
E) Orduda disiplinin bozulması

18. Osmanlı Devleti Gerileme döneminde aşağıdaki devletlerden hangisiyle savaşmış olamaz?

- A) İran B) Rusya C) Memlûk
D) Venedik E) Avusturya

19. Deniz Mühendishanesi'nin kuruluş çalışmaları hangi padişah döneminde başlatılmıştır?

- A) III. Mustafa B) III. Ahmet C) I. Mahmut
D) III. Selim E) II. Mahmut

20. Aşağıdakilerden hangisi III. Selim'in yaptığı islahatlardan biridir?

- A) Hendesehane'nin kurulması
B) İtfaiye Örgütü'nün kurulması
C) Sened-i İttifak'ın imzalanması
D) Sürat Topçuları Ocağı'nın kurulması
E) Resmi Devlet Matbaası'nın kurulması

21. Aşağıdakilerden hangisi Küçük Kaynarca Antlaşması'nı pekiştiren bir antlaşmadır?

- A) Prut Antlaşması B) Belgrat Antlaşması
C) Pasarofça Antlaşması D) Edirne Antlaşması
E) Aynalıkavak Antlaşması

22. Aşağıdakilerden hangisi Lale Devri'ndeki yeniliklerden biri değildir?

- A) Resmi devlet matbaasının kurulması
B) İtfaiye Örgütü'nün kurulması
C) Çiçek aşısının yapılması
D) Geçici elçiliklerin kurulması
E) Kâğıt imalathanesinin açılması

1-A , 2-B, 3-E, 4-A, 5-D, 6-D-7-E 8-B 9-B 10-A 11-B 12-A, 13-E, 14-A, 15-E, 16-C, 17-B, 18-E, 19-A, 20-C, 21-E, 22-A